

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

Wydział Nauk Społecznych

Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

tel. +48 81 445 35 41, e-mail: inopia@kul.pl

Lublin, 30 sierpnia 2023

Dr hab. Tomasz Stępniewski, prof. KUL
Kierownik Katedry Teorii Polityki i Studiów Wschodnich
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Wydział Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
E-mail: tomasz.stepniewski@kul.pl

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Tatiany Iwanow pt. „Relacje polityczno-gospodarcze pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową”, Wrocław 2023, 353 ss.

1. Ocena wyboru problematyki rozprawy i znaczenie badań

Rozprawa doktorska mgr Tatiany Iwanow, przygotowana w Instytucie Studiów Międzynarodowych Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego pod kierunkiem naukowym dr hab. Larysy Leshchenko, prof. UW. i dr Heleny Giebień (promotor pomocniczy), wpisuje się w obszar badań politologicznych nad polityką zagraniczną Republiki Białoruś, polityką zagraniczną Chińskiej Republiki Ludowej oraz sytuacją państw obszaru Europy Środkowo-Wschodniej. Należy podkreślić, że rozważania nad problematyką stosunków polityczno-gospodarczych pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową mają walory zarówno naukowe, jak i praktyczne oraz edukacyjne. Po pierwsze, spośród państw Europy Środkowo-Wschodniej to właśnie Białoruś jawi się jako państwo o istotnym znaczeniu geopolitycznym (zaplecze logistyczne i wsparcie dla armii rosyjskiej) w kontekście trwającej wojny Rosji z Ukrainą. Ponadto Chiny oraz Rosja dążą do rewizji obecnego

porządku międzynarodowego i jego ewolucji z dominującego modelu jednobiegunowego (hegemonia USA) w kierunku modelu wielobiegunowego. Rozwój tego rodzaju globalnej konfrontacji skutkuje także modyfikacją priorytetów badawczych w ramach współczesnej dyscypliny nauk politycznych. Po drugie, kompleksowa analiza stosunków polityczno-gospodarczych pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową nie jest reprezentowana w sposób zadowalający ani w literaturze polskiej, ani w literaturze zachodniej. Warto zaznaczyć, że ambicją autorki jest stworzenie wartościowej monografii na temat polityki zagranicznej Republiki Białoruś. Po trzecie, po rozszerzeniu Unii Europejskiej w 2004 roku pojawiła się nowa jakość badań wschodnich. Ta sytuacja wymaga pogłębionych analiz dotyczących stosunków między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową. Znajomość problematyki wschodniej jest podstawą kształtowania „realistycznej” polityki wschodniej Polski i Unii Europejskiej. Trwająca od 2014 roku wojna Rosji z Ukrainą dodatkowo uświadamia konieczność rzetelnej analizy zjawisk i procesów, jakie zachodzą za wschodnią granicą Polski (UE), w celu podejmowania działań prewencyjnych. Nieznajomość aktualnej sytuacji politycznej na Białorusi (szerzej – na obszarze poradzieckim) będzie miała negatywne skutki dla całej Unii Europejskiej. Można zaryzykować twierdzenie, że wojna Rosji z Ukrainą stawia pod znakiem zapytania kwestię integracji europejskiej Ukrainy, ale też stanowi wyzwanie dla innych państw poradzieckich, takich jak Mołdawia i Gruzja. Rodzi również wyzwania dla samej Białorusi i jej kształtu systemu politycznego i stosunków z Federacją Rosyjską. Po czwarte, stosunki Białorusi z Chińską Republiką Ludową można określić mianem dość złożonych, co wynika z faktu, że obaj aktorzy polityki międzynarodowej w sposób odmienny oceniają sytuację międzynarodową, a to również przekłada się na stosunki bilateralne. Nie bez znaczenia będzie ponadto asymetria potencjałów tych stosunków. Hegemon w postaci ChRL i Białoruś – państwo, które poszukuje swojego miejsca i sposobu na przetrwanie na skompilowanej mapie Europy Wschodniej. Inaczej mówiąc, Białoruś jako niewielkie państwo Europy Wschodniej dąży do wykorzystania potężnego partnera o globalnym zasięgu w celu wzmocnienia swojego wpływu na arenie międzynarodowej oraz osiągnięcia zrównoważonego postępu gospodarczego. Niemniej

jednak te krajowe uwarunkowania Białorusi nie stanowią zasadniczo atrakcyjnego obszaru zainteresowań dla Chińskiej Republiki Ludowej.

Konkludując, wybór tematyki rozprawy należy uznać za trafny, aktualny i ważny z punktu widzenia politologicznych badań nad polityką zagraniczną i ekonomiczną Republiki Białoruś, sytuacją państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz polityką Chińskiej Republiki Ludowej wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej. Zaprezentowane zagadnienia wzbogacają dotychczasową wiedzę o przedmiocie dociekań naukowych (w szczególności w odniesieniu do polskich badaczy). Dlatego też wysoko należy ocenić starania autorki w kwestii analizowania stosunków Republiki Białoruś z Chińską Republiką Ludową z perspektywy polityczno-gospodarczych powiązań.

2. Ocena merytoryczna i uwagi metodologiczne

Recenzowana praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów zgrupowanych w trzech większych częściach: teoretycznej (rozdział I), deskryptywnej (rozdziały II i III) oraz eksplanacyjnej (rozdziały IV i V), zakończenia, bibliografii (bardzo obszernej), spisu tabel, map i wykresów oraz wykazu skrótów.

Oceniając cel rozprawy, pytania badawcze, hipotezy i hipotezy szczegółowe oraz problemy badawcze, należy uznać, że są one prawidłowo sformułowane i adekwatne do podjętej problematyki.

W celu efektywnego rozwiązania analizowanego problemu badawczego autorka z powodzeniem posłużyła się następującymi technikami i metodami badawczymi: teoria realizmu neoklasycznego (w sposób najobszerniejszy wykorzystana w pracy), analiza materiałów źródłowych, metoda instytucjonalno-prawna, metoda komparatystyczna, metoda statystyczna (w aspekcie zarówno ilościowym, jak i jakościowym) oraz metoda behawioralna.

Rozdział pierwszy (ss. 22-38), skupiający się na teorii realizmu neoklasycznego, stanowi cenny wkład w analizę polityczno-gospodarczych relacji między Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową. Rozdział w sposób przemyślany prezentuje kluczowe aspekty tej teorii, jej źródła oraz metodologię zastosowania w kontekście

omawianych stosunków międzynarodowych. Doktorantka umiejętnie wprowadza czytelnika w temat, odnosząc się do genezy teorii realizmu neoklasycznego. Zaprezentowane podstawowe założenia stanowią solidny fundament dalszych rozważań, umożliwiając czytelnikowi zrozumienie kontekstu teoretycznego. Ponadto omówienie trzech nurtów tej teorii – realizmu klasycznego, strukturalnego oraz neoklasycznego – przyczynia się do pogłębienia analizy i ukazuje autorkę jako kompetentnego badacza. Warto docenić, że doktorantka wnikliwie analizuje mocne i słabe strony realizmu neoklasycznego. To ważne podejście, ponieważ pozwala na zrównoważone spojrzenie na teorię, uwzględniając jej ograniczenia i potencjalne obszary krytyki. Przedstawienie możliwego zastosowania tej teorii do analizy polityki zagranicznej państwa dodatkowo wzbogaca rozdział, ukazując praktyczne aspekty teoretycznych koncepcji.

Autorka zręcznie wykorzystuje różne cele szczegółowe w ramach rozdziału, co wpływa na jego strukturalną spójność. Jednakże warto byłoby rozważyć większe skoncentrowanie się na konkretnych przykładach z polityki zagranicznej Republiki Białoruś i Chińskiej Republiki Ludowej. Wprowadzenie konkretnych przypadków mogłoby dodatkowo wzbogacić analizę, umożliwiając czytelnikowi bardziej namacalne zrozumienie zastosowania teorii w praktyce. Podsumowując, rozdział pierwszy stanowi solidne wprowadzenie do teorii realizmu neoklasycznego i jej zastosowania w analizie polityczno-gospodarczych relacji między Białorusią a Chinami.

Rozdział drugi (ss. 39-84) pracy doktorskiej stanowi istotny wkład w zrozumienie uwarunkowań polityki zagranicznej Republiki Białoruś wobec Chińskiej Republiki Ludowej. Autorka z sukcesem prezentuje kompleksową analizę podstawowych determinant wpływających na kształtowanie tej polityki, w tym czynniki zewnętrzne oraz ich oddziaływanie na relacje międzynarodowe Białorusi. Celem rozdziału jest zidentyfikowanie i wyjaśnienie wpływu różnych czynników zewnętrznych na politykę zagraniczną Białorusi. W szczególności analizowane są relacje z Federacją Rosyjską i Unią Europejską, co stanowi kluczowy obszar zainteresowania w kontekście geopolitycznej pozycji Białorusi. Doktorantka skoncentrowała się na procesach percepcji polityki państwa przez społeczeństwo oraz kulturze strategicznej, co dodatkowo wzbogaca analizę, uwzględniając głęboko

zakorzenione przekonania i wartości. Dużym atutem rozdziału jest jego szeroki zasięg, który pozwala na lepsze zrozumienie kontekstu polityki zagranicznej Białorusi. Omówienie innych relacji na linii państwo – społeczeństwo w kontekście czynników zewnętrznych wykazuje, że doktorantka podejście teoretyczne łączy z praktycznymi aspektami.

Podsumowując, rozdział drugi stanowi istotny fragment pracy doktorskiej, kładący nacisk na wpływ czynników zewnętrznych na politykę zagraniczną Republiki Białoruś wobec Chin. Doktorantka z sukcesem łączy teorię z praktyką. Całościowo rozdział umożliwia głębsze zrozumienie procesów decyzyjnych i oddziaływań międzynarodowych w kontekście analizowanego państwa. **Warto tutaj postawić następujące pytanie: jaki jest przyczynowo-skutkowy związek między polityką „ugodową”, realizowaną przez Unię Europejską i Stany Zjednoczone, a wynikającym z tego zjawiskiem zwiększenia wpływów rosyjskich na Białorusi, zamiast osiągnięcia zamierzonego efektu złagodzenia reżimu?**

Rozdział trzeci (ss. 85-138) rozprawy doktorskiej stanowi znaczący wkład w badania nad współczesnymi trendami polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej. Autorka w sposób kompleksowy analizuje różne aspekty chińskiego globalizmu oraz ich wpływ na region Europy Środkowo-Wschodniej i arenę międzynarodową. Rozdział ten prezentuje interdyscyplinarne podejście do badania chińskiej polityki zagranicznej, łącząc aspekty ekonomiczne i polityczne. Omówienie genezy i roli chińskiego globalizmu stanowi solidną podstawę dalszych rozważań. Przybliżenie zarówno rozwoju gospodarczego, jak i polityki bezpieczeństwa Chin dostarcza czytelnikowi wszechstronnej perspektywy, ukazując kompleksowość ich działań na arenie międzynarodowej. Analiza chińskiego *soft power* jest trafnym uzupełnieniem, które wskazuje, w jaki sposób Chiny wykorzystują własne kulturowe i ideologiczne zasoby do budowania swojej pozycji w świecie. Najważniejszym punktem tego rozdziału jest omówienie Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz jej wpływu na region Europy Środkowo-Wschodniej. Autorka z sukcesem analizuje zarówno rolę Białorusi w tej inicjatywie, jak i konsekwencje, jakie niesie ona dla pozostałych państw w regionie. Wartościowym elementem jest także omówienie historycznego kontekstu relacji bilateralnych między Białorusią a Chinami. To podejście pozwala zrozumieć, jak

relacje te kształtowały się w czasie oraz jakie wydarzenia i czynniki miały wpływ na ich obecny stan. Podsumowując, rozdział trzeci stanowi istotny wkład w badania nad polityką zagraniczną Chin i ich wpływem na Europę Środkowo-Wschodnią. Analiza różnych aspektów, od gospodarczych po polityczne, oraz omówienie konkretnych inicjatyw tworzy pełniejszy obraz działań chińskiej dyplomacji. Choć przykłady lub *case study* mogłyby dodatkowo wzmocnić analizę, to ogólnie rozdział dostarcza cennych spostrzeżeń na temat roli Chin w dzisiejszym świecie. **Rodzi się pytanie: czy obecna rywalizacja gospodarcza między USA a Chinami, a także konflikt na Ukrainie oraz zachowawcza postawa Chin mogą skutkować niewykonaniem Inicjatywy Pasa i Szlaku zgodnie z pierwotnymi założeniami chińskimi?**

Rozdział czwarty (ss. 139-218) rozprawy doktorskiej stanowi istotne osiągnięcie w analizie stosunków między Chińską Republiką Ludową a Republiką Białoruś. Doktorantka starannie przeprowadza strukturalno-jakościową charakterystykę tych stosunków, ukazując bogactwo wymiarów współpracy między tymi dwoma państwami. Celem tego rozdziału jest kompleksowa analiza różnych aspektów współpracy białorusko-chińskiej. Podział na obszary takie jak współpraca polityczna, polityka handlowa, polityka inwestycyjna oraz inne dziedziny jest trafny i pozwala na głębsze zrozumienie zakresu tych stosunków. Wartościowym elementem jest odnotowanie asymetrii w stosunkach między oboma państwami. To istotne spostrzeżenie, które może wskazywać na nierównowagę lub dominującą rolę jednej strony. Przeprowadzenie analizy w celu określenia miejsca Białorusi w hierarchii polityki strategicznego partnerstwa z Chinami jest trafnym podejściem, które ukazuje, że stosunki między państwami nie są zawsze równe. Podsumowanie tego wątku w analizie prac prorządowych białoruskich naukowców jest ciekawym punktem końcowym. Umożliwia to uzupełnienie teoretycznych rozważań praktycznymi aspektami, ukazując, jak wygląda perspektywa białoruskich ekspertów w kontekście współpracy z Chinami. W celu dalszego wzmocnienia analizy warto by było uwzględnić także głos chińskich ekspertów lub oficjeli w odniesieniu do tych stosunków. Mogłoby to dostarczyć jeszcze głębszego spojrzenia na relacje z perspektywy obu stron. Podsumowując, rozdział czwarty stanowi ważny element rozprawy doktorskiej, ukazujący wszechstronny charakter stosunków między Chinami a Białorusią. Strukturalno-jakościowa

charakterystyka oraz analiza różnych obszarów współpracy dostarcza cennych wniosków.

Rozdział piąty (ss. 219-296) stanowi znaczące osiągnięcie w rozprawie doktorskiej, wnosząc cenne spostrzeżenia poprzez analizę studium przypadku – Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień. Doktorantka z sukcesem przedstawia tę inicjatywę jako reprezentatywny przykład współpracy między Chinami a Białorusią, skupiając się na różnych aspektach jego powstania i działalności. Analiza badawcza studium przypadku jest istotnym elementem, który umożliwia uchwycenie praktycznych implikacji współpracy białorusko-chińskiej. Przybliżenie historii powstania parku oraz jego obecnej działalności dostarcza czytelnikowi kontekstu i umożliwia zrozumienie skomplikowanych procesów związanych z inwestycjami zagranicznymi. Wartościowym punktem jest wyjaśnienie przyczyn i konsekwencji omijania parku przez bezpośrednie inwestycje zagraniczne. To ważne spostrzeżenie, które może rzucić światło na ewentualne trudności lub bariery w realizacji tego projektu. Mogłoby to jednak być wzmocnione przykładami lub konkretnymi analizami decyzji inwestorów. Omówienie tematu propagandy państwowej jest trafnym uzupełnieniem, które ukazuje, w jaki sposób Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy jest wykorzystywany do promocji bilateralnych relacji. Umożliwia to lepsze zrozumienie faktu, jak państwa autorytarne wykorzystują takie inicjatywy do celów propagandowych oraz kształtowania wizerunku.

Podsumowując, rozdział piąty, zawierający analizę studium przypadku, stanowi istotny element rozprawy doktorskiej, ukazujący praktyczne aspekty współpracy między Chinami a Białorusią. Charakterystyka Chińsko-Białoruskiego Parku Przemysłowego Wielki Kamień pozwala lepiej zrozumieć skomplikowany proces inwestycyjny w stosunkach międzynarodowych.

3. Konkluzje

Rekapitulując, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym studium dotyczącym stosunków polityczno-gospodarczych pomiędzy Republiką Białoruś a Chińską Republiką Ludową na przestrzeni ostatnich trzech dekad.

Rozważania prowadzone przez doktorantkę świadczą o bardzo dobrej znajomości analizowanej problematyki oraz umiejętności samodzielnej pracy badawczej i krytycznego myślenia. Lektura dysertacji potwierdza, że przeprowadzone badania dostarczają wystarczających dowodów na poparcie tez i hipotez postawionych w pracy. Pracę doktorantka napisała poprawną polszczyzną, a język polski nie jest jej językiem ojczystym, co też zasługuje na pochwałę i uznanie. Cenne jest również łączenie przez autorkę środowisk naukowych polskich i wschodnioeuropejskich, co przekłada się na walory poznawcze pracy oraz dążenie do maksymalnie obiektywnej oceny stosunków białorusko-chińskich.

Reasumując, uważam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Tatiany Iwanow spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie mgr Tatiany Iwanow do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony.

Handwritten signature in blue ink, reading "Tomasz Szpnicowski".